

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS NEGALIOS PAGRINDU APRIBOJANT GALIMYBES ĮGYTI NORIMĄ IŠSILAVINIMĄ TYRIMO

2020 m. kovo 31 d. Nr. (20)SN-11)SP-29
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2020 m. sausio 20 d. buvo gautas pareiškėjos J. R. (toliau – Pareiškėja) skundas dėl jos sūnaus L. R. galimos diskriminacijos negalios pagrindu apribojant vaiko galimybes gauti norimą išsilavinimą. Pareiškėjos sūnus L. R. gimė (*duomenis neteikiami*), 2019 m. birželio mėnesį Zarasų rajono (*duomenis neteikiami*) mokykloje (toliau – Mokykla) baigė pagrindinio ugdymo individualizuotą programą. Pareiškėjos sūnus gimė su įgimtu cerebriniu paralyžiumi, turi vidutinį neįgalumo lygį, todėl jo gebėjimai nėra tokie pat kaip jo bendraamžių, dažniausiai jam reikia šiek tiek daugiau laiko atlikti vieną ar kitą užduotį.

2014 metais Pareiškėjai buvo pasiūlyta pritaikyti jos sūnui specialiųjų ugdymo poreikių programą. Mokykla žadėjo, kad niekas nepsikeis, sūnus mokysis kartu su visais vaikais bei gaus tokį patį pagrindinio ugdymo pasiekimų pažymėjimą kaip jo klasės mokiniai. Nuo 2014-ųjų pasikeitė tik tai, kad Pareiškėjos sūnus užduotims atlikti galėjo laiko skirti tiek, „kiek jis pats to nori“, jokių kitų ugdymo metodų nebuvo taikoma.

Problemos iškilo 2019 m. gegužės mėnesį, kai prieš pat 10-os klasės pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo egzaminus Pareiškėja buvo informuota, kad jos sūnus negali laikyti 10-os klasės pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo egzaminų. Mokykla taip pat pranešė, kad Pareiškėjos sūnus gaus tokį patį 10-os klasės baigimo pažymėjimą. Gavus 10-os klasės baigimo pažymėjimą, Pareiškėja suprato, kad dokumentas kitoks negu kitų mokinių gauti pažymėjimai. Pareiškėja kreipėsi į daugybę vidurinių išsilavinimą teikiančių mokyklų, tarp jų, ir į profesinių mokyklų, bet su Pareiškėjos sūnaus L. R. gautu 10-os klasės baigimo pažymėjimu jokios mokyklos nepriima tęsti mokymosi.

Pareiškėja pažymi, kad, pagal 2016 metų Zarasų švietimo centro Pedagoginės psichologinės tarnybos pažymos dėl specialiųjų ugdymosi poreikių pakartotinio įvertinimo rekomendacijas, su jos sūnumi turėjo dirbti specialusis pedagogas, logopedas, psichologas, socialinis pedagogas, bet Mokykla šių specialistų neturi ir per visą laikotarpį su Pareiškėjos sūnumi L. R. niekas nedirbo. Nei

Mokykla, nei Zarasų švietimo centro Pedagoginė psichologinė tarnyba Pareiškėjos neinformavo, kad individualizuota programa atima galimybę vaikui įgyti vidurinį išsilavinimą.

Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. Pareiškėjos sūnus mokosi (*duomenys neskelbiami*). Šiame centre yra tik kelios specialybės, kurias galima įgyti neturint vidurinio išsilavinimo. Pareiškėjos sūnus šioje mokymo įstaigoje nesijaučia gerai, nes jaučiasi „kitoks“ – didžioji dalis šioje mokymo įstaigoje besimokančių mokinių turi tikrai didelių fizinių ir intelekto sutrikimų.

Pareiškėja prašo išnagrinėti susidariusią situaciją ir, atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes, sudaryti galimybes Pareiškėjos sūnui L. R. tęsti mokslus vidurinį išsilavinimą teikiančioje mokykloje, kurioje jis galėtų įgyti visavertį vidurinį išsilavinimą.

2020 m. sausio 27 d. buvo gautas Pareiškėjos skundo papildymo raštas. Pareiškėja pažymėjo, kad sutikimą 2016 m. sausio 27 d. davė tik dėl vaiko įvertinimo, o ne dėl vaiko mokymo pagal individualizuotą mokymo programą (pasak Pareiškėjos, tai įrodo parašų nebuvimas ant Mokyklos išduotų dokumentų, su kuriais ji turėjo būti supažindinta). Pareiškėja pažymi, kad Mokykla nesilaikė Zarasų švietimo centro Pedagoginės psichologinės tarnybos pažymose pateiktų rekomendacijų ir Pareiškėja nebuvo informuota apie galimybę kreiptis į specialistus. Nors Mokykla teigia, kad kiekvienas mokytojas vaiką mokė pagal individualizuotą mokymo programą, bet, pagal pateiktus dokumentus, jokių konkrečių mokymo planų nėra ir galimai net nebuvo (Mokykla teigia, kad tokių dokumentų nesaugo). Taip pat Mokyklos gerovės komisija jokių aptarimų nerengė, pagalbos vaikui neteikė. Pareiškėjai nuolat buvo kartojama, kad viskas gerai ir jokių veiksmų Pareiškėjai dėl savo sūnaus mokymosi gerovės nereikia imtis.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, 2020 m. vasario 6 d. Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė Agneta Skardžiuvienė (toliau – lygių galimybių kontrolierė) raštu Nr. (20)SN-11)S-101 kreipėsi į Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministeriją (toliau – Ministerija) ir paprašė motyvuotai paaiškinti, ar negalią turintys asmenys, kurie mokėsi pagal pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, turi galimybę gauti vidurinį išsilavinimą; jei taip – koku būdu; kokiais atvejais negalią turintiems asmenims, kurie mokosi pagal pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, yra sudaroma galimybė laikyti 10-os klasės pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo egzaminus; kaip ir kuo remiantis organizuojamas ugdymas pagal individualizuotą pagrindinio ugdymo programą; kas atsakingas už individualizuotos pagrindinio ugdymo programos parengimą; ar Pareiškėjos sūnus L. R. gavo tinkamą individualizuotos pagrindinio ugdymo programos pritaikymą; ar, Ministerijos manymu, šiuo metu galiojanti tvarka atitinka Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau vadinama ir Konvencija) 24 straipsnio 5 dalyje numatytą valstybės pareigą užtikrinti negalią turintiems asmenims galimybę gauti bendrąjį išsilavinimą, profesinį mokymą, suaugusiųjų mokymą ir galimybę mokytis

visą gyvenimą jų nediskriminuojant ir lygiai su kitais asmenimis. Taip pat paprašyta pateikti kitą svarbią informaciją, susijusią su atliekamu tyrimu.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, 2020 m. vasario 6 d. lygių galimybių kontrolierė raštu Nr. (20)SN-11)S-102 kreipėsi į Zarasų rajono savivaldybę (toliau – Savivaldybė) ir paprašė motyvuotai paaiškinti, ar negalia turintys asmenys (įskaitant Pareiškėjos sūnų L. R.), kurie mokėsi pagal pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, turi galimybę gauti vidurinį išsilavinimą; jei taip – koku būdu.

Taip pat buvo paprašyta pateikti kitą svarbią informaciją, susijusią su atliekamu tyrimu.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

2020 m. vasario 26 d. buvo gautas Savivaldybės raštas Nr. (6.27 E)3-318 „Dėl informacijos pateikimo“, kuriuo buvo atsakoma į Tarnybos pateiktus klausimus.

Savivaldybė informavo, kad, remiantis Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-556 „Dėl Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašo patvirtinimo“, 46 punkto nuostatomis, „asmuo, baigęs pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, įgyja teisę mokytis tik pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą arba profesinio mokymo programas (jų modulius), skirtas asmenims, neįgijusiems pagrindinio išsilavinimo, ir pritaikytas jų specialiems ugdymosi poreikiams“. Pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus, asmuo, baigęs pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, neturi galimybės įgyti vidurinį išsilavinimą.

Savivaldybė pažymėjo, kad nagrinėjama situacija Savivaldybės pareigūnams yra žinoma, kadangi 2019 metų vasarą Pareiškėja buvo atvykusi į Savivaldybės administracijos Švietimo ir kultūros skyrių dėl tolesnio L. R. mokymosi galimybių. Tuo metu dirbęs skyriaus vedėjas nedelsiant telefonu susisiekė su Ministerija dėl informacijos apie mokyklas, kuriose galėtų mokytis L. R. Pareiškėjai buvo paaiškinta, kokios galimybės L. R. toliau mokytis.

2020 m. kovo 6 d. buvo gautas Ministerijos 2020 m. kovo 5 d. raštas Nr. SR-1128 „Dėl informacijos pateikimo“, kuriuo buvo atsakoma į Tarnybos pateiktus klausimus.

Ministerija paaiškino, kad valstybės švietimo sistemos principai, sandara ir įsipareigojimai švietimo srityje grindžiami Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nuostatomis. Pagrindinis valstybės lygmens dokumentas, reglamentuojantis ugdymo turinį bendrojo ugdymo mokyklose, yra bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Taip apibrėžiamas mokinių gebėjimų ir žinių lygis,

atitinkantis pradinio, pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo standartus. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams suteikiama galimybė lavintis, mokytis, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją pagal turimus gebėjimus.

Asmuo, turintis negalią dėl intelekto sutrikimo ir baigęs individualizuotą pagrindinio ugdymo programą, neįgyja pagrindinio išsilavinimo, leidžiančio mokytis pagal vidurinio ugdymo programą. Asmenims, turintiems šią negalią, yra numatyti būdai, kaip jie gali tęsti ugdymąsi iki 21 metų ir įgyti profesiją pagal asmeninius gebėjimus.

Vadovaujantis Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo (toliau – Ugdymo organizavimo tvarkos aprašas), patvirtinto Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. V-1795, 2.4 punktu, mokiniai, baigę pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, gali tęsti ugdymąsi pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą.

Socialinių įgūdžių ugdymo programa (toliau – SĮU programa) yra skirta mokiniams, baigusiems pagrindinio ugdymo individualizuotą programą. SĮU programos tikslas – pagal galias ir gebėjimus mokiniams įgyti kalbinių, kultūrinių, socialinių, bendrųjų kompetencijų bei profesinių kompetencijų pradmenis. SĮU programos paskirtis – suteikti asmeniui dorinės ir socialinės brandos, ugdyti gyvenime būtinas bendrąsias kompetencijas ir gebėjimus, praktinius gebėjimus ir savarankiškumo įgūdžius (gebėjimo pasirūpinti savimi, savo aplinka), suteikti žinių, elementarių gebėjimų bei nuostatų, padėsiančių pagal galimybes būti veikliam, dalyvauti kartu su kitais laisvalaikio, užimtumo veiklose, adaptuotis / integruotis visuomenėje. SĮU programos trukmė – iki 3 metų, bet ne ilgiau nei mokiniui sukaks 21 metai, įgyvendinama bendrojo ugdymo bendrųjų mokyklų klasėse, skirtose mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių (specialiosiose), profesinio mokymo įstaigų ir suaugusiųjų mokyklų specialiose grupėse. programa yra laisvai pasirenkama asmenų, baigusį individualizuotą pagrindinio ugdymo programą, arba parenkama jų tėvų (globėjų, rūpintojų).

Baigęs SĮU programą mokinytis išsilavinimo neįgyja, tačiau pagal galias ir gebėjimus įgyja kalbines, kultūrines, socialines, bendrąsias kompetencijas ir profesinių kompetencijų pradmenis. Baigusiam SĮU programą išduodamas vidurinio ugdymo pasiekimų pažymėjimas (pažymėjimo kodas – 3701).

Asmenims, baigusiems individualizuotą pagrindinio ugdymo programą, teisės aktų nustatyta tvarka taip pat sudaromos sąlygos mokytis pagal profesinio mokymo programas ir įgyti kvalifikaciją. Profesinio mokymo programas galima rinktis baigus individualizuotą pagrindinio ugdymo programą ir / arba baigus SĮU programą.

Vadovaujantis Priėmimo į valstybinę ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklą, profesinio mokymo įstaigą bendrųjų kriterijų sąrašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto

ministro 2019 m. kovo 12 d. įsakymu Nr. V-199, 20.2 punktu, mokytis kartu su kitais pagal II Lietuvos kvalifikacijų lygio programas įtraukties būdu (bendrosiose grupėse) priimami ne jaunesni kaip 16 metų išsilavinimo neįgiję asmenys, baigę pagrindinio ugdymo individualizuotą ar SĮU programą, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių dėl nežymaus intelekto sutrikimo bei pateikę pedagoginės psichologinės tarnybos ar švietimo pagalbos tarnybos pažymoje įrašytą atitinkamą rekomendaciją.

Mokiniai, baigę individualizuotas pagrindinio ugdymo programas, gali mokytis pagal II Lietuvos kvalifikacijų lygio programas įtraukties būdu, kurias baigus įgyjama profesinė kvalifikacija (nesiekama įgyti pagrindinio ar vidurinio išsilavinimo).

Pirmiau nurodyto teisės akto 20.3 punkte numatyta dar viena galimybė įgyti profesiją, mokantis pagal formaliojo profesinio mokymo programas, skirtas asmenims, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių dėl intelekto sutrikimų (specialiosiose grupėse), į kurias priimami ne jaunesni kaip 16 metų išsilavinimo neįgiję asmenys, baigę pagrindinio ugdymo individualizuotą ir / arba socialinių įgūdžių programą.

Individualizuota programa skiriama mokiniui, turinčiam didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl intelekto sutrikimų ir dėl ribotų gebėjimų negalinčiam pasiekti bendrosiose programose numatytų standartų.

Individualizuotos programos turinys, atsižvelgiant į mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius, iš esmės skiriasi nuo pagrindinio ugdymo programos turinio. Pagrindinio ugdymo individualizuotos programos tikslai – ugdyti asmenines, socialines, kultūrinės kompetencijas, suteikti pilietiškumo pagrindus, formuoti savarankiško gyvenimo įgūdžius, siekti elementaraus bendrojo mokinių raštingumo, rengti mokinius įgyti profesiją profesinėse mokyklose ir / arba naudotis tęstinio ugdymo galimybėms pagal jų gebėjimams pritaikytą Socialinių įgūdžių programą.

Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-2558 (švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. rugsėjo 9 d. įsakymo Nr. V-999 redakcija), 4 punkte nurodoma, kad mokiniai, mokęsi pagal pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, nedalyvauja pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinime ir pagrindinio išsilavinimo neįgyja. Švietimo įstatymo 11 straipsnio 2 punkte nurodoma, kad valstybės garantuojamas visuotinis vidurinis ugdymas teikiamas mokiniui, įgijusiam pagrindinį išsilavinimą.

Teisės aktai reglamentuoja specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių gebėjimų įvertinimą, ugdymo, švietimo pagalbos ir paslaugų prieinamumą ir kokybę.

Mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tikslas – nustatyti švietimo pagalbos ir paslaugų reikmes, rekomenduoti formaliojo ir neformaliojo vaikų švietimo programų pritaikymą ar individualizavimą, specialiųjų mokymo ir techninių pagalbos priemonių, ugdymosi aplinkos

pritaikymo būdus, siekiant sudaryti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui (vaikui) optimalias ugdymosi sąlygas.

Vadovaudamasi Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašo, patvirtinto švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. V-1775, pedagoginė psichologinė tarnyba atlieka mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimą pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais, nustato specialiųjų ugdymosi poreikių lygį ir prireikus tėvų (globėjų, rūpintojų) sutikimu skiria specialųjį ugdymąsi (programų pritaikymą ar individualizavimą) ir (arba) švietimo pagalbą.

Švietimo įstatymo 34 straipsnio 3 punkte pabrėžiama, kad mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo prieinamumu rūpinasi savivaldybė, kurios teritorijoje jie gyvena. Savivaldybė turi įgalinti mokyklas kokybiškai vykdyti įtraukųjį ugdymą.

Mokyklos, atsižvelgdamos į mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius, turi užtikrinti ugdymąsi pritaikytoje ugdymosi aplinkoje, reikiamos švietimo pagalbos teikimą, aprūpinimą specialiosiomis mokymo priemonėmis ir ugdymui skirtomis techninėmis pagalbos priemonėmis mokykloje.

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo 4 punkte nurodoma, kad mokyklos ir tėvų (globėjų / rūpintojų) įsipareigojimai užtikrinti mokinių ugdymąsi / mokymąsi ir švietimo pagalbos teikimą, atsižvelgiant į jų specialiuosius ugdymosi poreikius, įteisinami mokymo sutartyje.

Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos apraše, patvirtiname švietimo ir mokslo ministro 2011 m. balandžio 11 d. įsakymu Nr. V-579 (nauja redakcija, patvirtinta 2017 m. gegužės 2 d. įsakymu Nr. V-319) apibūdinamos Vaiko gerovės komisijos funkcijas. Vaiko gerovės komisija organizuoja ir koordinuoja bendrųjų ugdymo programų pritaikymą (individualizavimą, esant intelekto sutrikimui) mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, švietimo ar kitos pagalbos vaikui teikimą, tariasi su tėvai (globėjais, rūpintojais), mokytojais ir švietimo pagalbos specialistas dėl jos turinio, teikimo formos ir būdų. Individualizuotą programą rengia dalykų mokytojai, atsižvelgdami į mokinio ugdymosi poreikius, pedagoginės psichologinės tarnybos, vaiko gerovės komisijos, švietimo pagalbos specialistų rekomendacijas. Programą aprobuoja Vaiko gerovės komisija, tvirtina vadovas, vadovaudamasis mokyklos vidaus tvarkos taisyklėmis.

Kiekvienam mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, sudaromas pagalbos vaikui planas, paskiriamas pagalbos plano įgyvendinimą koordinuojantis asmuo, kuris kartu su vaiku, jo

tėvais (globėjais, rūpintojais) numato siekiamus tikslus, suplanuoja jų įgyvendinimo žingsnius, atsakomybes ir periodiškus susitikimus teikiamos pagalbos rezultatams aptarti.

Specialiojo ugdymo (programos individualizavimas) ir / arba švietimo pagalbos teikimo metu ir jam pasibaigus vaiko gerovės komisijos įvertinamas teikiamos pagalbos veiksmingumas, aptariami jos vykdymo rezultatai su vaiku, jo tėvais (globėjais, rūpintojais) ir pagalbos plano įgyvendinimą koordinuojančiu asmeniu. Vaiko gerovės komisija kartu su karjeros specialistu pagal poreikį konsultuoja baigiamosios klasės mokinį, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių, dėl jo tolesnio mokymosi (galias atitinkančios mokymosi programos ir mokymosi įstaigos parinkimo) ir pagal galimybes užtikrina sklandų palydėjimą / perėjimą į kitą mokymosi įstaigą.

Atsižvelgiant į tai, kad Pareiškėjos sūnus 2019 m. metais jau baigė Mokykloje teiktą pagrindinio ugdymo individualizuotą programą ir šiuo metu tęsia mokslus kitoje švietimo įstaigoje, dėl individualizuotos programos taikymo ir švietimo pagalbos teikimo Pareiškėjos sūnui tinkamumo Ministerija vienareikšmiškai atsakyti negali.

Švietimo įstatymo 1 straipsnio 2 punkte pabrėžiama, kad šio įstatymo nuostatos neprieštarauja Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo, Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatoms, reglamentuojančioms viešosios informacijos saugumą, smurto prevenciją ir kontrolę.

Teisės aktai, skirti įgyvendinti Švietimo įstatymą ir reglamentuojantys ugdymo tęstinumą, švietimo pagalbos ir paslaugų gavimą, reikalingą asmenims, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, Ministerijos manymu, nepažeidžia Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos 24 straipsnio 5 dalyje numatytų valstybės įsipareigojimų. Kiekvienam negalią turinčiam asmeniui užtikrinamas ugdymasis ir profesijos įgijimas pagal individualius gebėjimus. Švietimo įstatymo 13 straipsnio 2 punkte pabrėžiama, kad aukštojo mokslo studijos teikiamos asmeniui, įgijusiam ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą, įstojusiam į aukštąją mokyklą ir gebančiam savarankiškai studijuoti. Šio įstatymo 21 straipsnio 3 punkte nurodoma, kad aukštosiose mokyklose specialioji pagalba (gestų kalbos vertėjo, skaitovo paslaugos) teikiama aukštosios mokyklos nustatyta tvarka. Ugdymo organizavimo tvarkos aprašo 11 punkte pabrėžiama, kad studijų programos pritaikomos aukštosios mokyklos nustatyta tvarka, studijų programas galima baigti per trumpesnę ar ilgesnę negu nustatyta laiką, jose studijuoti su pertraukomis, baigti atskirais moduliais.

Ministerija pabrėžia, kad švietimo sistema yra socialiai teisinga, užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą pagal asmens gebėjimus, sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją arba įgyti naują.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Tyrimo metu buvo vertinama, ar teisės aktai, kuriais reglamentuojamos negalią turinčių asmenų galimybės įgyti išsilavinimą, neprieštaruja Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatomis, kuriose nustatyta, jog valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos. Taip pat buvo vertinama, ar teisės aktai neprieštaruja Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos 24 straipsnio 5 dalies nuostatomis, kuriose numatyta valstybės pareiga užtikrinti negalią turintiems asmenims galimybę gauti bendrąjį išsilavinimą, profesinį mokymą, suaugusiųjų mokymą ir galimybę mokytis visą gyvenimą jų nediskriminuojant ir lygiai su kitais asmenimis.

Atkreiptinas dėmesys, kad lygių galimybių kontrolieriaus kompetencijai nėra priskirta tirti konkrečių pareigūnų piktnaudžiavimo ir biurokratizmo. Pagal Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 16 straipsnio 1 dalies nuostatas, vaiko teisių apsaugos kontrolierius tiria pareiškėjų skundus dėl fizinių ir juridinių asmenų veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos (manoma, kad pažeidžiamos) ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, taip pat skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo vaiko teisių apsaugos srityje.

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos, kurios dalyvė yra Lietuva, 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina, kad prieš įstatymą visi asmenys lygūs ir lygūs pagal įstatymą, taip pat turi teisę į lygiavertę įstatymo apsaugą ir teisę vienodai naudotis įstatymo teikiamomis galimybėmis be jokio diskriminavimo. Valstybės, šios Konvencijos šalys, draudžia bet kokį diskriminavimą dėl neįgalumo ir garantuoja neįgaliesiems vienodą ir veiksmingą teisinę apsaugą nuo diskriminavimo dėl bet kokios priežasties (Konvencijos 5 straipsnio 2 dalis). Konvencijos 24 straipsnyje „Švietimas“ pabrėžiama, kad valstybės, šios Konvencijos šalys, pripažįsta neįgaliųjų teisę į mokslą. Siekdamos įgyvendinti šią teisę nediskriminuojant ir lygiomis galimybėmis, valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina visiems tinkamą visų lygių švietimą ir mokymąsi visą gyvenimą, kuriais būtų siekiama: a) visapusiškai ugdyti žmogiškąjį potencialą ir orumą bei savigarbą, taip pat didinti pagarbą žmogaus teisėms, pagrindinėms laisvėms ir žmonių įvairovei; b) suteikti neįgaliesiems galimybę ugdyti savo asmenybę, talentus ir kūrybiškumą, taip pat savo protinius ir fizinius gebėjimus didžiausiu įmanomu mastu; c) suteikti neįgaliesiems galimybę veiksmingai dalyvauti laisvos visuomenės gyvenime. Įgyvendindamos šią teisę, valstybės, šios Konvencijos Šalys,

užtikrina, kad: a) neįgalieji dėl savo neįgalumo nebūtų šalinami iš bendros švietimo sistemos ir neįgaliems vaikams nebūtų atimta galimybė įgyti nemokamą ir privalomą pradinį arba vidurinį išsilavinimą; b) neįgalieji turėtų galimybę įgyti visiems tinkamą, kokybišką ir nemokamą pradinį išsilavinimą ir vidurinį išsilavinimą lygiai su kitais asmenimis tose bendruomenėse, kur jie gyvena; c) būtų tinkamai pritaikytos sąlygos pagal asmens poreikius; d) neįgalieji gautų būtiną paramą bendroje švietimo sistemoje, siekiant sudaryti sąlygas jų veiksmingam švietimui; e) aplinkoje, kuri geriausiai skatina akademinį ir socialinį vystymąsi, būtų teikiamos veiksmingos individualizuotos paramos priemonės, suderinamos su visiškos įtraukties tikslu. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad neįgalieji turėtų galimybę gauti bendrąjį aukštąjį išsilavinimą, profesinį mokymą, suaugusiųjų mokymą ir galimybę mokytis visą gyvenimą jų nediskriminuojant ir lygiai su kitais asmenimis. Šiuo tikslu valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad neįgaliesiems būtų tinkamai pritaikytos sąlygos (24 straipsnio 5 dalis).

2016 m. lapkričio 25 d. priimta Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių komiteto Bendroji pastaba Nr. 4 dėl teisės į įtraukų švietimą (toliau vadinama ir Pastaba). Pastabos 8 punkte nustatyta: pagal 24 straipsnio 1 dalį, Konvencijos šalys turi užtikrinti, kad neįgaliųjų teisė į mokslą būtų įgyvendinama sukuriant įtraukaus švietimo sistemą visais lygmenimis, įskaitant ikimokyklinį, pradinį, vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą, profesinį mokymą ir visą gyvenimą trunkantį mokymąsi, užklausinę ir socialinę veiklą, ir visiems besimokantiems asmenims, įskaitant neįgaliuosius, nediskriminuojant ir lygiai su kitais asmenimis. Pagal Pastabos 11 punktą, įtrauktis reiškia sistemine reformą, apimančią turinio, mokymo metodų, būdų, struktūrų ir strategijų švietimo srityje pokyčius, kad būtų įveiktos kliūtys, siekiant suteikti visiems atitinkamo amžiaus besimokantiejiems lygias galimybes įgyti išsilavinimą aktyviai dalyvaujant mokymo procese ir sukurti sąlygas, kurios geriausiai atitiktų jų reikalavimus ir pageidavimus. Neįgalių besimokančiųjų įjungimas į bendrojo lavinimo klases, neįgyvendinus atitinkamų struktūrinių pokyčių, pavyzdžiui, nepakeitus organizacijos, mokymo programų ir mokymo bei mokymosi strategijų, nėra įtrauktis.

Pastabos 12 punkto b papunktyje pabrėžiama, kad pripažįstamas kiekvieno asmens gebėjimas mokytis ir keliami aukšti lūkesčiai visiems besimokantiejiems, įskaitant neįgalius mokinius. Įtraukus švietimas numato lanksčias mokymo programas ir mokymo bei mokymosi metodus, pritaikytus atsižvelgiant į skirtingas stipriąsias puses, reikalavimus ir mokymosi stilius. Šis požiūris reiškia, jog turi būti teikiama pagalba, sudaromos tinkamos sąlygos ir užtikrinamas ankstyvas įsikišimas, kad visi besimokantieji galėtų išnaudoti savo potencialą. Sudarant mokymo priemonių planus daugiausia dėmesio skiriama besimokančiųjų gebėjimams ir siekiams, o ne šių priemonių turiniui. Visų šio požiūrio į žmogų tikslas yra išnaikinti segregaciją švietimo įstaigose, užtikrinant įtraukų mokymą klaseje prieinamoje ugdymo aplinkoje, kurioje teikiama atitinkama pagalba.

Švietimo sistema turi užtikrinti individualizuotą požiūrį į ugdymo poreikius, o ne tikėtis, kad besimokantieji prisiderins prie esamos sistemos;

Pastabos 12 punkto g papunktyje pažymima, kad neįgalūs besimokantieji gauną pagalbą, skirtą užtikrinti veiksmingą perėjimą nuo mokymosi mokykloje prie profesinio ir aukštojo išsilavinimo bei galiausiai išėjimo į darbą. Ugdomi besimokančiųjų gebėjimai ir pasitikėjimas savo jėgomis, besimokantiesiems sudaromos tinkamos sąlygos, jie vertinami ir egzaminuojami lygiateisiškais pagrindais, jų gebėjimai ir pasiekimai yra sertifikuojami lygiai su kitais asmenimis

Pastabos 24 punkte taip pat pažymėta, kad, pagal Darnaus vystymosi darbotvarkę, iki 2030 m. Konvencijos šalys turi palaipsniui imtis priemonių, siekdamos užtikrinti, kad visi vaikai, įskaitant neįgalius vaikus, įgytų nemokamą, lygiavertį ir kokybišką vidurinį išsilavinimą, bei užtikrinti vienodas galimybes visoms neįgalioms moterims ir neįgaliems vyrams įgyti finansiškai prieinamą ir kokybišką techninį, profesinį ir aukštąjį išsilavinimą, įskaitant universitetinį, ir mokytis visą gyvenimą.

Pagal Pastabos 41 punkto c papunkčio nuostatas, Konvencijos šalys turi užtikrinti negalią turinčių asmenų teisę į privalomą, nemokamą pradinį išsilavinimą visiems. Konvencijos šalys turi imtis visų tinkamų priemonių, kad, taikant įtraukties principą, ši teisė būtų garantuota visiems neįgaliems vaikams ir jaunimui. Komitetas ragina Konvencijos šalis užtikrinti, kad visiems vaikams ir jaunimui būtų prieinamas kokybiškas išsilavinimas ir sudaryta galimybė jį įgyti, tai reiškia – ne trumpesnis nei 12 metų nemokamas, valstybės finansuojamas įtraukus ir lygiateisis kokybiškas pradinis ir vidurinis išsilavinimas, iš kurio bent devyneri metai turi būti privalomas ugdymas, taip pat kokybiškas išsilavinimas mokyklos nelankantiems vaikams ir jaunimui taikant įvairias priemones, numatytas dokumente „Veiksmų švietimo srityje programa iki 2030 m.“ Pastabos 41 punkto b papunktyje rašoma, jog valstybės turi užtikrinti teisę į tinkamų sąlygų sudarymą, kad neįgalieji nebūtų atskirti nuo švietimo sistemos. Atvejai, kai nesudaromos tinkamos sąlygos, laikomi diskriminacija dėl negalios.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, III antraštinėje dalyje, skirtoje lygybei, įtvirtintas lygybės prieš įstatymą principas (20 straipsnis), taip pat įtvirtintas bet kokios diskriminacijos draudimas, ypatingai dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas pamatinis lygybės principas. Konstitucijos 29 straipsnyje skelbiama, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs, žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės,

tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius (Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas). Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. ir 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimai).

Lygių galimybių įstatymo 1 straipsnyje nustatyta, jog šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Taip pat šiuo įstatymu siekiama, kad būtų įgyvendintos ir Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede, kitų tarptautinių sutarčių nuostatos. Taigi, Konstitucijoje įtvirtintos asmenų lygybę reglamentuojančios pagrindinės nuostatos yra perkeltos į Lygių galimybių įstatymą, kuris draudžia diskriminaciją šio įstatymo taikymo srityje ne tik dėl konstitucinių nediskriminavimo pagrindų, bet ir dėl kitų žmogaus tapatybės požymių ar priskiriamų savybių, kurios yra įtvirtintos Lygių galimybių įstatyme.

Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje diskriminacija apibrėžiama kaip tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti dėl lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos. Tiesioginė diskriminacija pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9 dalį laikomas elgesys su asmeniu, kai dėl pirmiau išvardintų pagrindų asmeniui taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Analogiškos nuostatos numatytos atitinkamose Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 ir 9 dalyse.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad Pareiškėjos sūnus L. R. turi negalią (pagal skunde pateikiamą informaciją – cerebrinis paralyžius, vidutinis neįgalumo lygis), taigi 2014 metais jam

buvo pasiūlyta mokyklos administracijos pritaikyti specialiųjų ugdymosi poreikių programą. Kaip apibūdina Pareiškėja: „jo [sūnaus] gebėjimai nėra tokie pat kaip jo bendraamžių, dažniausiai jam tiesiog reikia šiek tiek daugiau laiko atlikti vieną ar kitą užduotį“.

Zarasų švietimo centro pedagoginė psichologinė tarnyba 2014 m. sausio 29 d. priėmė pažymą Nr. 6 dėl L. R. specialiųjų ugdymosi poreikių pirminio / pakartotinio įvertinimo. Pažymoje L. R. buvo nurodytas didelis specialiųjų ugdymosi poreikių lygis ir buvo rekomenduojama mokinių ugdyti individualizuojant bendrąsias pagrindinio ugdymo programas, teikti specialiojo pedagogo, logopedo ir socialinio pedagogo pagalbą. Zarasų švietimo centro pedagoginė psichologinė tarnyba 2016 m. sausio 27 d. priėmė pažymą Nr. 11 dėl L. R. specialiųjų ugdymosi poreikių pirminio / pakartotinio įvertinimo, kuriuo buvo pakartotinai nustatytas didelis specialiųjų ugdymosi poreikių lygis ir rekomenduota individualizuoti bendrąsias pagrindinio ugdymo programas, teikti specialiojo pedagogo, logopedo, psichologo ir socialinio pedagogo pagalbą, taikyti alternatyvius ugdymosi metodus ir būdus derinti su įprastais.

Ministerija pažymėjo, kad individualizuota programa skiriama mokiniui, turinčiam didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl intelekto sutrikimų ir dėl ribotų gebėjimų negalinčiam pasiekti bendrosiose programose numatytų standartų.

Pareiškėja paaiškino, kad iš esmės mokymo procese niekas nepasikeitė, tik vaikui mokytojai leido atlikti užduotis pamokos metu ir namų darbus tiek laiko, kiek jis pats to nori. Pareiškėja taip pat pažymėjo, jog nebuvo tinkamai informuota, kad jos sūnus L. R. mokydamsis pagal individualizuotą pagrindinio ugdymo programą negalės įgyti išsilavinimo ir tęsti mokymosi, t. y., įgyti vidurinio išsilavinimo ir / arba aukštojo išsilavinimo. Tai ji sužinojo tik 2019 metais, L. R. baigiant 10 klasę – L. R., mokėsis pagal individualizuotą pagrindinio ugdymo SĮU programą, negalėjo laikyti pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo egzaminų, gavo kitokį 10 klasės baigimo pažymėjimą nei kiti mokiniai, nesimokę pagal individualizuotą pagrindinio ugdymo programą.

Skunde aprašytos aplinkybės reglamentuojamos visų pirma Švietimo įstatymu. Pagal Švietimo įstatymo 14 straipsnio 1 dalies nuostatas, mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo paskirtis – padėti mokiniui lavintis, mokytis pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją, pripažįstant ir plėtojant jo gebėjimus ir galias. Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymas organizuojamas švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka. Pagal Švietimo įstatymo 14 straipsnio 5 dalies nuostatas, mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, bendrojo ugdymo, profesinio mokymo programos prireikus pritaikomos šio straipsnio 1 dalyje nurodyta tvarka, studijų programos – aukštosios mokyklos nustatyta tvarka. Pagal Švietimo įstatymo 14 straipsnio 6 dalies nuostatas, mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, formaliojo švietimo programas gali baigti per trumpesnę ar ilgesnę negu nustatyta laiką, gali mokytis su pertraukomis, šias programas gali baigti atskirais moduliais. Mokiniai, turintys labai didelių ir didelių specialiųjų

ugdymosi poreikių, bendrojo ugdymo mokyklose (klasėse), skirtose mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, gali mokytis iki 21 metų.

Pagal Švietimo įstatymo 38 straipsnio 3 dalies nuostatas, bendrojo ugdymo programose dalyvaujančių mokinių mokymosi pasiekimų vertinimas ir vertinimo rezultatų panaudojimas reglamentuojamas švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka. Mokymosi pasiekimų vertinimas mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, atitinkamai pritaikomas.

Pažymėtina, jog Švietimo įstatyme nėra įtvirtinta, kad labai didelių ir didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turintys asmenys negauna išsilavinimo, bet pabrėžiama, kad tokių poreikių turintiems mokiniams mokymosi procesas ir vertinimas yra pritaikomas, mokiniai gali baigti programas per trumpesnę arba ilgesnę laiką.

Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymo Nr. V-1795 „Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2.4 punkte numatyta, kad mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių dėl intelekto sutrikimo, nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. baigę pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, gali tęsti mokymąsi pagal profesinio mokymo programą arba ugdytis pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą.

Pagal švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-596 patvirtinto Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo tvarkos aprašo (toliau vadinama ir Tvarkos aprašu) 7 punkto nuostatas, asmuo, baigęs adaptuotą pradinio ugdymo programą, specialiąją pradinio ugdymo programą arba pradinio ugdymo individualizuotą programą, priimamas mokytis pagal pagrindinio ugdymo individualizuotą programą (pagrindinio ugdymo individualizuotos programos pirmąją dalį), pateikęs pradinio ugdymo pasiekimų pažymėjimą arba pažymą apie mokymosi pasiekimus. Pagal 43 punkto nuostatas, pradinio ugdymo individualizuotos programos baigiamosios klasės mokinys, turintis visų šios programos ugdymo plano dalykų metinius įvertinimus, laikomas baigusiu pradinio ugdymo individualizuotą programą ir įgijusiu teisę mokytis tik pagal pagrindinio ugdymo individualizuotą programą.

Pagal Tvarkos aprašo 9 punkto nuostatas, asmuo, baigęs adaptuotą pagrindinio ugdymo programą, specialiąją pagrindinio ugdymo programą arba pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, priimamas mokytis pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą, pateikęs pagrindinio ugdymo pasiekimų pažymėjimą arba pažymą apie mokymosi pasiekimus. Pagal 46 punkto nuostatas, pagrindinio ugdymo individualizuotos programos baigiamosios klasės mokinys, turintis visų šios programos ugdymo plano dalykų metinius įvertinimus, laikomas baigusiu pagrindinio ugdymo individualizuotą programą ir įgijusiu teisę mokytis tik pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą arba profesinio mokymo programas (jų modulius), skirtas asmenims, neįgijusiems pagrindinio išsilavinimo, ir pritaikytas jų specialiesiems ugdymosi poreikiams.

Taigi, įvertinus pirmiau paminėtų Tvarkos aprašo punktų turinį, galima daryti išvadą, kad jeigu asmuo jau pradeda mokytis pagal individualizuotą programą (pradinio ugdymo arba pagrindinio ugdymo), toks asmuo neturi galimybės įgyti nei pradinio išsilavinimo, nei pagrindinio išsilavinimo, o galimybė gauti vidurinį išsilavinimą iš asmens apskritai yra atimama – galima mokytis tik specialiose profesinio mokymosi programose, kurios nesuteikia vidurinio išsilavinimo, ir socialinių įgūdžių ugdymo programoje. Taip pat, remiantis švietimo ir mokslo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. ISAK-236 patvirtinto Pažymėjimų ir brandos atestatų išdavimo tvarkos aprašo 22 ir 23 punkto nuostatomis, mokinys, baigęs pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, gauna pagrindinio ugdymo pasiekimų pažymėjimą, priešingai nei kiti mokiniai, mokėsi įprastoje pagrindinio ugdymo programoje, kurie gauna pagrindinio išsilavinimo pažymėjimą. Pirmiau aptartuose teisės aktuose nėra numatyta galimybė specialiųjų ugdymo poreikių turinčiam mokiniui, kuris mokosi pagal individualizuotą programą, pereiti į bendrąją ugdymo programą, laikyti egzaminus ir įgyti išsilavinimą.

Pirmiau šiame sprendime buvo minėta Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos 24 straipsnio nuostatos ir 2016 m. lapkričio 25 d. priimta Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komiteto Bendroji pastaba Nr. 4 dėl teisės į įtraukų švietimą. Pagal Konvencijos 24 straipsnio 1 dalies nuostatas, valstybė įsipareigojo užtikrinti visiems tinkamą visų lygių švietimą ir mokymąsi visą gyvenimą. Negalią turintys asmenys negali būti šalinami iš bendros švietimo sistemos ir negalią turintiems vaikams negali būti atimta galimybė įgyti nemokamą ir privalomą pradinį arba vidurinį išsilavinimą (24 straipsnio 2 dalies a punktas), negalią turintys asmenys turėtų turėti galimybę įgyti visiems tinkamą, kokybišką ir nemokamą pradinį išsilavinimą ir vidurinį išsilavinimą lygiai su kitais asmenimis (24 straipsnio 2 dalies b punktas). Valstybė įsipareigojo užtikrinti, kad negalią turintys asmenys turėtų galimybę gauti bendrąjį aukštąjį išsilavinimą, profesinį mokymą, suaugusiųjų mokymą ir galimybę mokytis visą gyvenimą jų nediskriminuojant ir lygiai su kitais asmenimis (24 straipsnio 5 dalis). Pastaboje Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių komitetas pabrėžė, kad turi būti ugdomi besimokančiųjų gebėjimai ir pasitikėjimas savo jėgomis, besimokantiems sudaromos tinkamos sąlygos, jie vertinami ir egzaminuojami vienodais pagrindais, jų gebėjimai ir pasiekimai sertifikuojami lygiai su kitais (12 punkto g papunktis).

Atsižvelgiant į tai, kad negalią turintys asmenys, jeigu jiems paskiriamas mokymasis pagal pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, nebegali įgyti išsilavinimo, negali dalyvauti pagrindinio ugdymo pasiekimų įvertinime (egzamine), jie yra vertinami ir egzaminuojami nebe lygiateisiškais pagrindais, tokiu būdu asmenys yra šalinami iš bendros švietimo sistemos bei segreguojami. Taip pat panaikinama negalią turinčio asmens galimybė pasirinkti, kokio išsilavinimo norėtų, ir jo savo pastangomis siekti – dabartinė sistema, asmeniui net nepabandžius įgyti išsilavinimo, leidžia iškart pašalinti negalią turintį asmenį iš asmenų, galinčių įgyti tam tikrą

išsilavinimą, tarpo, nėra sudaroma galimybė asmens pasirinkimu pereiti į bendrąją programą, siekti įgyti išsilavinimą. Esamas teisinis reglamentavimas nepalieka galimybės asmeniui, kuriam reikalingi tam tikri pritaikymai mokymosi procese, būti įtrauktam į bendrąją lavinimo sistemą. Vien tik individualizuotas ugdymo programos pritaikymas (automatiškai reiškiantis, kad asmuo negali įgyti išsilavinimo), neatsižvelgiant į vaiko individualių gebėjimų lygmenis bei pasiekimus, riboja galimybes įgyti vidurinę išsilavinimą bei vėliau siekti aukštojo mokslo bei dirbti kvalifikuotą ir geriau apmokamą darbą. Nagrinėjamu atveju iš Pareiškėjos paaiškinimų sužinota, jog vaikui poreikis individualizuotai pritaikyti mokymosi procesą pasireiškia tik tuo, jog jam reikia daugiau laiko užduotims atlikti. Manytina, jog tokiu atveju kelio įgyti vidurinę išsilavinimą užkirtimas nėra proporcingas ir itin segreguojantis asmenį su negalia.

Konstatuotina, kad dabar galiojantys švietimo, mokslo ir sporto ministro priimti teisės aktai, kuriais reglamentuojamas pagal individualizuotą pagrindinio ugdymo programą besimokančių mokinių galimybės įgyti išsilavinimą, užkertamas kelias negalia turinčiam asmeniui pasirinkti, kokį išsilavinimą asmuo nori įgyti, ir siekti pasirinkto išsilavinimo, taigi prieštarauja Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnio 1 dalies nuostatomis ir Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos 24 straipsnio nuostatomis.

Atsižvelgdama į visa tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 16 straipsniu, 17 straipsniu, 29 straipsnio 2 dalies 3 punktu, 30 straipsnio 3 dalimi,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Siūlyti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai pakeisti negalia turinčių mokinių, besimokančių pagal individualizuotas programas, galimybes reglamentuojančius įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus siekiant sudaryti asmenims galimybę įgyti išsilavinimą. Rekomenduotina į su tuo susijusių sprendimų priėmimo procesą įtraukti negalia turintiems asmenims atstovaujančias organizacijas.

2. Įpareigoti Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją išnagrinėti šį sprendimą ir apie nagrinėjimo rezultatus bei sprendimo vykdymą informuoti Lygių galimybių kontrolierių per 30 dienų nuo sprendimo gavimo dienos.

3. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją, Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją bei Zarasų rajono savivaldybę.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01119 Vilnius) arba apygardos administraciniam teismui.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė